

ALMÁSI TIBOR

Záh Felicián ítéletlevele

1330. április 17-én a Záh nemzetségbe tartozó Felicián a visegrádi palotában merényletet követett el az éppen ebédelő királyi család ellen. Kardjával a királyt csak megsebesíteni tudta, ám Erzsébet királynénak négy ujját levágta, míg Lajos és András hercegeket nem érte komolyabb sérülés. A szolgálattelvő személyzet gyors közbeavatkozással leterítette és megölte a merényletet, s a felzúdult udvar indulatának azonnal áldozatául esett Felicián közelben tartózkodó fia is, és valószínű, hogy leányával, a palotában a királyné udvarhölgyei közé tartozó Klárával szintén gyorsamarjában végeztek. A magyar krónika elbeszéli Klára szörnyű büntetését: „... ezt a gyönyörű szüzet kivonszolták a királyi udvarból, orrát meg ajkait csúful megcsonkították, hogy csak a fogai látszottak; a kezéről is nyolc ujját levágták, úgy-hogy csak a hüvelykujjai maradtak meg, majd több város utcáin és terein végighurcolták lóháton, és kényszerítették a félhalott szerencsétlent, hogy ezeket a szavakat kiáltsa: Így lakoljon, aki hűtlen a királyhoz!”¹ A bosszú azonban nem állt meg ennyiben. Az ország világi előkelői egy hónap elteltével törvényszéket ülve példátlan kegyetlenségű ítéletet hoztak az egész nemzetséggel szemben. Harmadíziglen elrendelték a család kiirtását, a rokonság távolabbi tagjait pedig szolgágra vetették és teljes jószágvesztéssel sújtották.

A rendkívüli eset kapcsán hamarosan mendemondák kaptak lábra, amelyek középpontjában Záh Klára állott. A híresztelések szerint őt a királyné cselszövésével kiszolgáltatta az udvarban időző fivére, Kázmér lengyel herceg kedvének, s miután Klára bevallotta szegényenét apjának, Felicián elégtételt keresve rontott a királyi családra. A szóbeszéd szinte egykorú a történetekkel. Írásban az 1340-es évek elején jegyezték le Nápolyban,² de Mügeln Henrik is elbeszéli krónikájában.³ A középkori magyar kútfőkben nem maradt leírása a merénylet ezen megokolásának, ám az kétségtelen, hogy a közhír itthon is szájról-szájra járt. Amint az ítéletlevél szövegét másolatában fenntartó Istvánffy Miklós széljegyzetében olvasható, szerte énceltek a citerások róla.⁴

A merénylet pontos okát illetően ma is nélkülöznünk kell a bizonyosságot, noha a századfordulón valamennyi számba vehető forrás vallatóra fogásával a kor igen neves történet-szci igyekeztek tisztázni a kérdést. A hazai kútfők háromféle híradásból állnak. Elolvasható a bünténnel egykorú ítéletlevél, az egyik részletében imént idézett krónikás híradás, valamint van néhány közeli korú oklevél, amelyekben elejtett utalások maradtak a merényletről.⁵ Ezek

¹ Chronici Hungarici compositio saeculi XIV. Textum recensuit Domanovszky, Alexander. cc. 206-207. In: Scriptorum rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. Ed. Szentpétery, Emericus. I. Budapestini, 1937. (a továbbiakban: SRH.) 492-496. Magyarul: Képes Krónika. Fordította Bellus Ibolya. A jegyzeteket írta Kristó Gyula. Budapest, 1986. 256-259. Az idézett hely: 258.

² Historiae Romanae fragmenta (1327-1354). In: Antiquitates Italicae Medii Aevi. III. Ed. Muratori, Lodovico Antonio, Mediolani, 1744. 316.

³ Chronicon Henrici de Mügeln Germanice conscriptum. Textum recensuit Travnik, Eugenius. c. 71. In: SRH. II. Budapestini, 1938. 218-219.

⁴ Kovachich, Martinus Georgius: Supplementum ad vestigia comitorum apud Hungaros ab exordio regni eorum in Pannonia usque ad hodiernum diem celebratorum. I. Budac, 1798. 268-275.; Fejér, Georgius: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. VIII. 3. Budac, 1832. 419-427. Istvánffy széljegyzetét az utóbbi kiadás közli, 427.

⁵ Ezekről a legteljesebb áttekintés a lelőhelyek megadásával Botka Tivadar: Adatok a visegrádi merénylet történetéhez. Századok, 7. évf. 1873. 453-461. és 8. évf. 1874. 229-247., valamint Mátyás Flórián: Népmondák és történeti adatok Záh Felicián merényletéről. Századok, 39. évf. 1905. 97-118.

mellett – illetve inkább ezekkel szemben – külföldi elbeszélők tollán fennmaradt Záh Klára szomorú története, amely biztosan élt a hazai szájhagyományban is. A száz évvel ezelőtt vitázó történészek közül Pór Antal⁶ és Mátyás Flórián⁷ súlyos kritikával illették a Záh Klára elbeszélés forrásainak hitelét, magát az elbeszélést pedig alaptalan, kitalált és értéktelen mendemondának tartották. A történetek rekonstruálásához a mérvadó kiindulópontot a hazai írott kútfőkben, elsősorban is az ítélet szövegében keresték. A másik nézetet Marczali Henrik fogalmazta meg,⁸ ám döntően ő sem a küllhoni szerzők állításaival támasztotta alá vélemlényét, hanem szintén az ítéletlevelet vetette elemzés alá, s a hallgatás érvével próbálta bizonyítani a maga igazát. A szöveg vizsgálata során rámutatott a vádak koholtóságára, tendenciózus torzításaira, a tarthatatlan túlzásokra, továbbá a vérbírák pártos és elfogult voltára. Eközben meglehetősen negatív képet rajzolt I. Károly király zsarnokságáról, az ország rémuralom és rendőri felügyelet alá helyezéséről, illetve az igazság lábbal tiprásáról s a királyt kiszolgáló főcemberek képmutató diadaláról a Záh család fölött. Beállítása szerint Felicián befeketése a merőben kitalált égbekiáltó bűnökkel egyrészt arra szolgált, hogy a valódi indíték leplezve maradjon, másrészt pedig megalapozza a nemzetséggel szembeni vérbosszút, egyszerre megsemmisítve, elhallgattatva és megfélemlítve mindenkit, aki másképpen tudta az igazságot. Marczali szerint ez a takargatott mozzanat mégsem maradt rejtve, mert a kiszivárgó igazság magvát – nyilván a maguk módján kiszínezve – küllföldön lejegyezték, és a suttogva terjedő híreknek a néphitben is nyomuk maradt. Következtetése szerint tehát a merénylet valódi indítéka az apai bosszú volt a Klárán esett sérelemért.

A tisztában látáshoz ma sem hívható segítségül olyan forrás, amelyet a vitázó felek ne használtak volna fél. Ennek ellenére magának a vitának van olyan tanulsága, amelyet érdemes a kérdés árnyaltabb megközelítéséhez megfogalmazni. Feltétlenül ilyen az ítéletlevél forrásként való értelmezése. E dokumentum használatakor, ha az okokról, a megokolásról esik szó, két szempontot célszerű egymástól elválasztani. Egyrészt volt valamilyen oka Felicián tettének, másrészt pedig volt valamilyen oka az ítélet kegyetlenségének. A kettő akár igen távol is állhat egymástól, s egy-egy forrás nem egyformán alkalmas mindkét ok egyformán pontos megadására. Az ítéletlevél igen kevés megfogható indokát adja Felicián tettének. Voltaképpen egyetlen egyet említ, nevezetesen hogy a király megfosztotta őt tisztségeitől, s e séremlén képtelen volt felülemelkedni. Mindazt, amit ezenkívül vérszomjasságról, veseszületett gonoszságról, tébolyultságról, eretnekségről, romlottságról, összecsküvésről olvasunk, aligha kezelhetők a merénylet feketén-fhéren bizonyított indító okaiként, kétségkívül túlzó kitalálások, koholmányok, ahogyan arra Marczali Henrik is rámutatott. Egészen más a helyzet az ítélet kegyetlenségének indoklásával. Önmagában az a tény, hogy valaki kezdet emel a királyra és családjára, szinte érdektelenné teszi az ítélezők számára a személyes indítékot. Ezt egyébként Felicián és gyermekeinek gyors megölése után nem is deríthették ki olyan könnyedén az országnagyok. A merénylet után a nyitott kérdés inkább az volt, hogy el lehet-e menni emellett további következmények nélkül, avagy feltétlenül példát kell statuálni. Mintha ehhez a dilemmához kötődnék a szentencia utolsó szakasza, amelyben a bírók azt ajánlják a királynak, hogy jobban válogassa meg, kiket enged közel magához, s hogy a kegyébe fogadott régi hűtleneket jobb távol tartania udvarától. A király számára ajánlasként megfogalmazott tanulság bizonyos fokig megjelöli, hogy kikkel szemben van hasonlóképpen tartanivalója az uralkodónak, s ebben valamelyest az is benne rejlik, hogy kik azok, akiknek okulnivalójuk lehet a rettenetes példából. Ha pedig már elhatározták a bosszút és annak mi-

⁶ A magyar nemzet története. Szerkesztette Szilágyi Sándor. III. Pór Antal – Schönherr Gyula: Az Anjou-ház és örökösei. Budapest, 1895. 76-84. (a vonatkozó részt Pór Antal írta), és Pór Antal: Zah Felician pöre. Kritikai észrevételek Marczali Henrik kritikai tanulmányára. Századok, 34. évf. 1900. 1-9.

⁷ Lásd fentebb, az 5. számú jegyzetben.

⁸ Marczali Henrik: Zah Felician pöre. Budapesti Szemle, 276. szám. 1899. 379-390.; ugyanez: Akadémiai Értesítő. 11. évf. 1900. 35-44.; legutóbb Marczali Henrik: Világtörténelem – Magyar történelem. Szerkesztette Gunst Péter. Budapest, 1982. 94-105.

kéntjét, mindezt úgy kellett megokolniuk, hogy a bűnös vétke arányban álljon az ítélet kivételes súlyosságával. Az elrettentés célja a szörnyű vérbosszú belátható okát adja, függetlenül attól, hogy mi indította Feliciánt öngyilkos tetteire. Azt vagy tudták, vagy nem tudták, vagy ami a legvalószínűbb, érdektelennek tartották. Enyhítő körülményként amúgy sem jöhetett volna szóba. Az ítéletlevél tehát kétségtelenül a megtorlás dokumentuma, amelyet elsődlegesen nem valaminek az elfedése és takargatása érdekében fogalmaztak – még ha okuk is lett volna erre –, hanem az elrettentés egyértelmű céljáért alkották olyanra, amilyen.

Lehet-e valami igazság Záh Klára történetében? Megengedő válasz a kérdésre feltétlenül adható. Az ítéletlevél messze nem kielégítően és nem a további gyanakvásokat elhárító módon jelölte meg Felicián tettének indítékát. Sőt azzal, hogy a bírák ördöggel cimboráló, másokat megrontani képes, összeesküvést szövő, eretnekségre hajló elfajzott gonosztevővé faragják Feliciánt, felkeltik a gyanút egy más, valószínűbb magyarázat lehetősége iránt. Az önpusztító akcióra kész tébolyodott gyilkos teóriája a középkori közvélekedésben talán éppúgy hiányérzetet keltett, mint ahogyan azt ébreszt ma is. A személyes indítékok és motívumok körének kizárására nincs is alapunk. Miután nem túl távoli időkből pozitív híradás is megőrződött ilyen megletről a Záh Klára történet formájában, értelemszerűen lehet vele számolni az első lehetőségek között. Az azonban bizonyos, hogy Marczali Henrik nem jól bizonyította az esetet az ítéletlevélből. A hallgatás érve ugyanis természeténél fogva nem alkalmas valamely dolog tényének bizonyítására, legfeljebb lehetőségének felvetésére, valamilyen fokú valószínűsítésére. Az ítéletlevél sokkal inkább és elsősorban is a kegyetlen bosszúállás eredőinek felfejtésére, semmint a merénylő kezét vezető indítékok megadására alkalmas forrás.

E különleges dokumentumról nem mondható, hogy szövege sokak által felhasznált és széles körben idézett lenne, a kései utókor jobbára megelegetett a Pór Antal, Marczali Henrik és Mátyás Flórián közlő kivonatos részletek ismeretével. A Záh Felicián-féle merénylet kapcsán a forrásgyűjtemények is inkább a krónikapasszusz hozzák. Magát a szöveget nem credeti formában ránk maradt oklevél őrizte meg, hanem az az egyetlen 16. századi másolat, amelyet a történetíró Istvánffy Miklós készített. A másolás során kétségtelenül hibák rontották a szöveget, amelyek két kiadásában csak tovább szaporodtak. Az amúgy is szokatlan hevülettel megfogalmazott roppant dagályos textus értelmezése több ponton kétséges; itt-ott a pontatlan másolással keletkezett grammatikai zavarok nehezítik megértését. Az értelmezhetőség bizonytalanságát jelzi, hogy a kiadók több ponton elálltak a középkori írásgyakorlatra jellemző rövidítések feloldásától és csonka, ponttal lezárt szóalakokat hagytak a ki nyomtatott szövegben. Forrásértékét tekintve mindazonáltal néhány észrevétel alapján kétségtelennek mondható az ítéletlevél valódisága. Három szempont eredményére szükséges utalni itt. Legdőntőbbnek az ítélethozatalban résztvevő főemberek viselt méltóságaikkal együtt történő felsorolása látszik.⁹ Ez pontosan megfelel ugyanis az 1330. évi állapotoknak, még ha az Istvánffy-másolat nem is mondható teljesen hibátlanak. Sortévesztésből eredően ugyanis kétszer szerepelteti Druget Vilmost, ezáltal pedig összczavarja a megyés ispáni címeket, ráadásul Vilmos Sáros megyei ispánságát rossz olvasattal szereminek mondja. A szövegben helyesen *Dezső királynéi udvarbíró, győri és zarándi ispán* után kellene *Vilmos mester szepesi, abaujvári, sárosi és borsodi ispán*nak következnie. Szeri Pósa harami ispánsága is valószínűleg a harami várnagyság rossz olvasatából keletkezhetett, miként az olvasat szerint boszniai ispánságot viselő *László* és *Eghard* helyes címeként is az eredeti szövegben leginkább *László és Eghard hazini várnagyok* forma feltevésére gondolhatunk. Eme apró, magyarázható hibák igényelte korrekciók ellenére is a nagyszámú név melletti sok-sok tisztség pontosnak, a valós állapotokat tükrözőnek mondható. A hitelesség mellett szól a krónika-szöveg és az ítéletlevél összevetése is. A kétségtelen gondolati párhuzam és több motívum-

⁹ A méltóságviselők adatainak ellenőrzéséhez lásd Engel Pál: Magyarország világi archontológiája (1301-1457). I-II. Budapest, 1996.

egyezés az eltérő szóhasználat ellenére arról árulkodik, hogy a krónikaszöveg írója ismerte és felhasználta az ítéletlevél szövegét, még ha további értesüléseivel jócskán ki is egészítette közlését. Végezetül az is megállapítható, hogy bár az ítéletlevél megszövegezése főként a helyzet rendkívüliségének betudhatóan meglehetősen egyedi, s az oklevelezési gyakorlathoz képest kevésbé építkezik a szokványos formulákból, az 1330-as évek más ítéletleveleiben mégis fellelhető néhány olyan kifejezésbeli párhuzam, amelyek alkalmasak a bírói szentencia korabeli keletkezésének alátámasztására.

A fennmaradt szöveg különlegessége, jelentősége és érdekessége folytán – érintett problémái ellenére is – biztosan megérdemli, hogy Marczalinak a szöveg egészét átfogó nagyvonalú kivonatolásán túl teljes egészében is rendelkezésre álljon magyar fordításban a szélesebb megismerés számára. Nem tagadható persze, hogy bizonyos fokig igazat kell adnunk a maga eljárását indokló Marczali eme megállapításának: „Különben is hű fordítása szinte lehetetlen. Nincs modern nyelv, mely csak megközelítőleg vissza tudná adni azon klasszikus reminiszcenciákkal vegyes barbár latinságnak a gonoszság, elvetemedettség, alávalóság és vesztettség megjelölésére használt szinonimáinak szörnyű gazdagságát és változatosságát.”¹⁰ A fordító elé azonban jóval kevésbé a roppant gazdagságú magyar nyelv valamely kifejezésbeli fogyatékosága állít áthághatatlan akadályt, mint amennyire a tömör nyelvi szerkezetek burjánzásában építkező latin mondatok nehezen felfejthető szövedéke okoz nehézséget, amelyet ráadásul néhol a rossz olvasatoknak az érthetlenség határán mozgó, egyértelműen nem mindig javítható hibái terhelnek.

A Pannon Királyság egész nemességének közössége, a bárók, előkelők és főemberek egyetemének megegyezése, illetve mindnyájuknak a felségsértés gyalázatos és hallatlan bűne fölött örök időkre ítélkező gyülekezete valamennyi ma élők és a sorra eljövendők mindegyikének a jelen irattal adja tudtára, s eme határozat közzétételével hozza nyilvánosságra a következőket.

Mihelyt végre a korábban szánnivaló Magyarország, amelyet a józan vezérloje szabta pályán tökéletesen elhagyatva számtalan sanyargatás és szorongatás zavara zaklatott, immár igaz kormányzójának pajzsa alatt oltalomra lett, és megszabadult a zsarnokságra vágyók főhatalmától és erőszakoskodásától, mostanra pedig a környező országok között mint a királyságoknak valamiféle királynője – élén Károly urunkkal, a magyarok dicsőséges királyával – a szabadulást ünneplő zene szóval újjongva a béke bölcsességének és a rég óhajtott nyugalom szépségének örvendezhetnék, s élvezhetné jó állapotában közös örömet, akkor lám, e megszilárduló békének ártva a Záh nembéli Záh fia Felicián – akinek családneve szemlátomást a fellobbanó fájdalmat jelenti értelmében – a gyalázatoságnak e kiburjánzó gyuladéka, az ország lakosságának romlott hitű mocska, a köznép köpedelme, a mennyország viszolygtatója, az erény útjának gyászos kardja és a világ szégyenfoltja a pokol fenekéről úgy törvén elő, mint aki kora ifjúságától egészen vénségéig elvetemült lelkiülettel Isten nevének gyalázatára, valamint az ország lakosainak ártalmára és vészes megbotránkoztatására nem szűnt meg számos rokonának és földijének megölésében és behálózásában szaporítani napjait, fertőző megátalkodottságának kárhuzatos háborgásában telhetetlen vágya tébolyát a szent vér kiöntásával kívánta csillapítani, midőn a királyi felség udvarában az Úr föltámadásának ünnepe utáni nyolcadot követő legközelebbi keddi napon [1330. ápr. 17.] magát király urunkat kísérte legfelségesebb úrnőnkkel, Erzsébet királynéval – a nagyságos fejedelemnek, Ulászló úrnak, Lengyelország kiváló királyának leányával –, továbbá gyermekeikkel, Lajos és András hercegekkel együtt; jöllehet attól az időtől kezdve, hogy a néhai Trencsényi Máténak, az ország hírhedt hűtlenjének seregéből kivált – és a királyi felségnek a csatlakozott pártütők közül való híveként boldogult –, nevezett urunk királyunk kegye nemcsak méltóságok és jótétemények ajándékával tüntette ki őt, hanem különleges jóindulatának kiváltsága folytán oltalmazólag megvédte mindazoktól is, akik a különböző gazzettek következtében úton-útfélen az igazságtétel minden ösvényén rázúdulni igyekez-

¹⁰ Lásd a 8. sz. jegyzetben, 96. o. az 1982. évi kiadásban.

tek. Kell-e több ennél? De minél inkább méltóságcímmel pártfogolta őt a királyi felség önzetlen kedvezésből, ő a gaztetteknek annál borzasztóbb, dühödt kegyetlenségű és esztelen fajtáira vetemedett; a megbecsülő szeretet minél inkább a földi boldogulás jutalmával nyújtott elismerést neki, ő annál inkább ártatlanok véreinek ontásában és rettenetes meggyilkolásában találta örömét. Ezért azután a jótékony királyi békéttűrés – mert az elnyert kormányzati hivatalból kifolyólag kétségkívül neki kell megtorolnia kinek-kinek a túlkapásait –, mindezt már nem tűrhetség tovább, azzal igyekezett megbabolázni őt, hogy megfosztotta tisztségeitől, s nem pedig a bűnének súlya szerint kijáró fővesztési ítélettel lakoltatta, amelyre pedig ő nem is egyszerűen lett volna méltó, hanem ha lehetséges lenne egy, a gaztettek összes válfajában tökéletes jártasságot szerzett gonosztevőt feléleszteni csak azért, hogy aztán újra meghalhasson, akkor ez százaszorosan is megérdemelte volna a szörnyű halálbüntetést. De ő az összes elnyert jótéményről megfélemedezett, és minden elmondott kedvezés helyett egyedül csak méltóságának elvételére gondolván csalfa rókaravaszúsággal lépett be a királyi házba, és botor vakmerőséggel – mint akire egy kutya veszettsége átragadt –, hirtelen harapással, kivont kardot suhogtatva természetes urának és a királynőnek a vérevel mosta le magát. Mialatt is nevezett király urunk jobb kezén súlyos sebet kapott, úrnőnk, a királyné pedig – ő, micsoda fájdalom – örök időre jobb keze elvesztésének gyalázatán siránkozik és kesereg fájón. Nem is kell mondani, hogy e Felicián ártó és kegyetlenül gaz örjögése, amely szíve vágya és óhaja szerint a dúis lombú tőke tövét és a királyi sarjadék gyökerét kívánta teljesen kiirtani, nemcsak az isteni felség számára gyűlöletes, hanem az égi lakosok és személyek teljes kara előtt is, ott jobbján az Úrnak, aki a világot örök és erényt szülő rendben kormányzza; kiérdemelte hát, hogy rögtön rettenetes halál büntetésével lakoljon meg. Ugyanis az elmondott, oly istentelen és kárhozatos gaztettének elkövetéséért csalárd tanításának aljasságán felnevelt fiával együtt szörnyű fegyvercsapások alatt legott megölték előbb, majd azután utolsó porckájáig felfalatták a kutyákkal, amelyek örjögésétől fertőződve a hajlékony józan értelem ebek tomboló veszettségébe fordult benne. És lám, amikor az ország hatalma előtt az isteni kegyelem pártfogásának jóvoltából a környező királyságok uralkodói és fejedelmek úgyszólván térdet hajtanak, a gőgösök kevély szíve és szarva pedig leszegve megtörött, akkor a királyi jóakarát kegyes tisztessége – noha elnyert kormányzati hatalma folytán neki jog szerinti lehetősége a megtorlás karádjával nemcsak a saját, hanem a mások sérelmeit is megbosszulni az elkövetett vétkek súlya szerint – ahelyett, hogy tulajdon sérelmei megtorlásául ráemelte volna bosszúálló kezét a nevezett beteg és korcs kutyának a fajzatára, törzsökére és rokonságára, illetve mindenkire, akit csak valamilyen kapcsolat fűzött hozzá, inkább szavakban feltárta előttünk – királyságának valamennyi nemese, bárója és előkelője előtt – a felségsértés kárhozatos bűnének elszennvedett sérelmét, amikor személyesen maga megjelent körünkben, egyszersmind megmutatta sérült jobb kezét azzal a borzasztó sebbel, amelyet viszonzásul kapott a már taglalt, a király úr által e Feliciánnak nyújtott jótéményekért, továbbá megmutatta saját, valamint királyné úrasszonyunknak, illetve fentebb írt két fiúknak a ruháit a kiontott szent vérral úgy elborítva, hogy ahhoz csak a féktelen vízáradat fogható, bemutatva ezenkívül a királyné úrasszony négy ujját és fiaik hajfűrteit, amelyeket Felicián karája vágott le mind. Hogy pedig az oly iszonyatos bűncselekménynek eme erőszakra vetemedő, istentelen és soha nem hallott gaztette a büntetést ne kerülje el, a jogszolgáltatás útján követelt magának méltányos elégtételt. Minthogy pedig a nevezett Felicián páratlan és emberségből kivetkőzött kegyetlenségében a korábbi szörnyűségeket mindig újakkal tetézve hiába ontotta ki az eretnek tévelygés mételeyétől mocskosan megszámlálhatatlanul sok ártatlan embertársa véreit, telhetetlen torkának szomját mégsem volt képes csillapítani, ezért már nem is egyedül saját érdeke vezette, hanem azt akarta elérni inkább, hogy Magyarország egész lakossága sírva bánkódjék igaz és természetes urának kiontott vére hullásán, ám a mennyekben lakozó s a lenticre megannyi figyelmet fordító magasságos isteni gondviselés az ő jótékony törődése és irtalma folytán megfélemedett Felicián kárhozatos, pusztító vakmerőségét és elvetemült törekését, üdvösebb rendelkezésének engedett utat. Az ország nemesei tehát azonos süllyal velünk, az alább megnevezett bárókkal és főemberekkel – nevezetesen is Druget János nádorral, a kunok bírájával, somogyi, tolnai, bácsi, fejéri, zempléni és ungi ispánnal, Tamás erdélyi vajdával, aradi, csongrádi és szolnoki ispánnal, [Mikccsel,] egész szlavónia bánjával, János macsói bánval, baranyai és bodrogi ispánnal, Demeter királyi tárnokmesterrel, trencsényi ispánnal, Simon

fia Pállal, a királyi felség országbírájával, Dezsővel, a királyné úrasszony udvarbírájával <, Vilmos mesterral, szepesi, > győri és zarándi ispánnal, Babonics fia János királynéi tárnokmesterral, Vilmos mester újvári, szerémi és borsodi ispánnal, Doncs turóci, zólyomi és árvai ispánnal, János budai rektorral és mosoni ispánnal, Dénes királyi asztalnokmesterral, Treutel-nek mondott Miklós pozsonyi ispánnal, István fia Miklós zalai ispánnal, Lack székely ispánnal, István királyi lovászmesterral, Szeri Pósa harami ispánnal, László és Eghard boszniai ispánokkal, Futaki Dénes bihari [ispánnal], Dezső beregi ispánnal, Dama testvérével; Dénes fia István vasvári ispánnal, Ost fia Domokos vespéremi ispánnal, Becsei Imre barsi ispánnal – és együtt még több más, az ország hűbéreit és méltóságait kezükön tartókkal is, pecsétjeik rátétele révén örökre szóló jóváhagyással megerősítvén a jelen iratot, nehogy a fenti gyalázat bármiféle bélyege árnyékot vessen az országra és miránk, s nehogy nevezett természetes urunk vére ontánásának rettentő és istentelen bűnén egész országa sirva bánkódjék, meg nehogy a hűségében kivételes magyar nemzet jó híret szégyenfolt csúfítsa el, de annak elkerüléséért is, hogy eme Boldogtalannak az állatias vadsága, a háborodottság rontó rozsdája az őszinte hűség kegyelmében tündöklőket megromlassza, nehogy az idők folyamán valaha mások is, ha egy feddeni akaró kar elutasította őket, az erőszak hasonló gyalázatával szentségtörő módon merénylő kezét emeljének természetes és szentelt olajjal felkent uruk ellen, hanem éppen annak érdekében, hogy a jelen határozat örökre szóló közzététele mindenki számára példaként szolgáljon, a szóban forgó Felicián aljas és szégyenletes gaztettének, illetve elvetemült bűnének gyökeres kitépése és kirtása végett vele szemben, továbbá fiaival, lányaival, nemzetségével, fiú- és lányunokáival, valamint a hozzá bármilyen rokonsági fokon kapcsolódókkal szemben büntetésül több napos körültekintő mérlegelés után érett megfontolással és tanácskozással egyetértőleg, egyezően és egyhangúlag a levelesítő végzés hatályával sújtó következő ítéletet határoztuk el meghozni. Legelőször nevezetesen és elsősorban is minden nemzetségéhez tartozó ember, akit csak rokoni kapocs fűz harmadíziglen hozzá, kegyetlen halálbüntetéssel lakoljon. Felicián nőtestvéreinek fiai és leányai, valamint tulajdon lányainak leszármazottai ugyancsak a halálos ítélet büntetését viseljék. A nevezett Felicián leányait hitvesül vevőknek a testvérei és közeli rokonai kizárólag a királyi udvarból maradjanak meg békében a maguk tulajdonában büntetlenül, de a királyi udvarba belépni soha semmi szén alatt, még a királyi felség, avagy a bárók hívéül szegődve se merészeljenek. Ha azonban közülük valakit e förtelmes bűn cinkosának találunk rábizonyítván ezt kétségbevonhatatlanul, bűnhődjék az is halálbüntetéssel, és fosztassék meg összes jószágától s minden birtokától. A szóban forgó Záh nemzetségnek a többi, a harmadik rokoni foknál távolabb eredő tagját vessék örökös szolgaságra a királyi felség rendelkezése alapján, míg minden, a fentiekben fűvesztésre ítéltnek és örökös szolgaságba taszítottnak a birtokai mindörökre királyi kézre szállanak. Azt akarjuk, hogy említtett nőtestvéreinek lány- és fiúunokái az ilyen elítélés szeplőjétől mentesek legyenek, elsősorban is abból a törekvésből, hogy mert a nevezett elvetemült nemzetséghez tartozó számtalan sok úrasszonyt törvényes házassági kötelék kapcsolata fűz idegen nemzetségekkel össze, emiatt a fennálló rend nehogy megrendüljön; kikötjük tehát, hogy a mondott úrnők férjeire, rájuk magukra, továbbá fiaikra és leányaikra, nemkülönböztetve örökösöikre a fenti büntetés semmiképpen sem kiterjeszthető. Mindazonáltal pedig, hogy e nemzetség tagjait az országban mindenütt képesek legyenek felkutatni és finomabb úton-módon is kinyomozni, a királyság határain belül minden egyes megyében tartsanak a megyés ispánok, a szolgabírák és az összes megye nemesei kikiáltással általános gyűlést, és ha ott szorgos vizsgálódással olyanokat találnak, akik a megbüntetett Felicián mondott nemzetségének vele első-, másod-, illetőleg harmadfokon rokon tagjai, ezeket a megyebeliek küldjék el a király úrhoz az ő udvarába, hogy a fentebb írott büntetéssel meglakoljanak, összes javaikat és birtokaikat pedig hasonlóan csatolják örök szilárdasággal a király ökegyelmességének kezéhez. Ha pedig a mondott Felicián nemzetségéből más olyanokról szereznek tudomást, akik a harmadik rokoni foknál távolabb esnek tőle, ezek neveit, birtokait és vagyoni állapotukat írásba vévén a szóban forgó ispánok, szolgabírák és megyebeli nemesek a királyi korona és az ország iránti köteles hűséggel terjesszék fel, és vessék az ilyeneket az ország nemeseinek és báróinak határozata értelmében végérvényesen örökös királyi szolgaságba. Továbbá állapotra, nemre, rangra és életkorra tekintet nélkül mindazon személyekre is kiterjesztjük, hogy fűvesztés büntetésével lakoljanak és vesszűtsék el a fentiek szerint összes birtokukat, akikről tényszerűen beigazoló-

dik, hogy segítői, tanácsolói, előmozdítói, avagy bármilyen formában is részesei voltak az előadott kárhozatos merényletnek, ugyanakkor e tanácsadók és segítők még alaposabb felderítésében a királyi felség figyelme, illetve bárói és mások is közre fognak működni. Azt követően pedig, hogy a nevezett bűntény szüldről bizonyítékok alapján kinyomozott és megtalált részeseinek nevét írásba foglalták, vezessék a foglyokat a király színe elé, hogy a már mondott ítélettel s birtokaik elvesztésével elnyerjék büntetésüket, míg a szóban forgó gonosztevők feljelentőinek kiléte az elhallgatás leple alatt marad. A jövőre nézve pedig tanácsot adva annak elhárítása érdekében, hogy a királyi felség diadémáján és az ország rendjén efféle hihetetlen sérelem újra megessék, és ezáltal a szent királyi korona és az ország megrendülésének veszedelme kiéleződjék, azt ajánljuk, hogy a gonosztevő s az általános megbélyegzés szegyenfoltjával éktelenkedő személyeket, az uraik iránt köztudottan hűtleneket, a tudvalevőleg zavarkeltőket, illetőleg gyilkosokat, azokat, akik a könyörtelen és irtóztató kegyetlenség magabiztosságával követnek el kielégíthetetlenül és embertelenül förtelmes vétkeket, a templomok kirablóit és fölégetőit, a közönséges rablókat és az ártatlan vér kiontóit távolítsák el mind, és zárják ki a királyi felség udvarából, de csak ha előbb az ítélkező szigor eszközével a felsorolt átkos gaztettek bűneit a sérelmet szenvedettek ellenében bírói eljárás útján elmarasztalják kihágásuknak súlya szerint. A királyi kormányzat udvarában pedig csak olyanok szolgáljanak és tartózkodjanak, akiket erre a tiszta hitnek és az őszinte hűségnek az állhatatossága, valamint a szigorú és jámbor erénynek a tisztessége ajánl. Kelt Visegrádon, a Szent György vértanú ünnepét követő 22. napon [május 15.], az Úr megtestesülésének 1330. évében, nevezett király urunk országzászlásának pedig ugyancsak a 30. esztendejében.